

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ОЛІЙНО-ЖИРОВОГО СЕКТОРА

©2021 ОРЛЕНКО О. М.

УДК 631.14:338.33

JEL: Q18

Орленко О. М. Перспективні напрями диверсифікації діяльності підприємств олійно-жирового сектора

У статті доведено визначальну роль олійно-жирового сектора для національної економіки. Сучасний стан діяльності переробних підприємств олійно-жирової промисловості дозволяє констатувати, що для них екстенсивні напрями зростання та розвитку майже вичерпані, оскільки вже існує й з кожним роком посилюється тенденція перевищення наявних виробничих потужностей порівняно з доступними обсягами сировини для переробки. Це є наслідком збільшення обсягів експорту олійних культур при одночасній недостатній завантаженості виробничих потужностей переробних олійних підприємств. Одним із заходів, здатних частково вирішити дану проблему, є застосування підприємствами вітчизняного олійно-жирового сектора такого напрямку розвитку, як диверсифікація виробництва. Хоча доцільно зазначити про існування певних відмінностей у використанні диверсифікації між українськими та закордонними підприємствами. Застосування спорідненої диверсифікації на олійно-жирових підприємствах пов'язане з переходом від моноструктурних форм технологічних ліній заводів до універсальних, здатних працювати з різними видами сировини. Одним із перспективних напрямків диверсифікації для вітчизняних підприємств олійно-жирового комплексу є ринок продукції переробки олійного льону, на якому наразі діють лише одиничні компанії. Також пріоритетним напрямом диверсифікації діяльності олійно-переробних підприємств може стати виробництво такого продукту рафінації, як фосфатидний концентрат. Значний потенціал і резерв для розвитку та розширення сфер діяльності олійних переробних підприємств криється в активізації виробництва біопалива, зокрема виробництва пелет. Також додатковим напрямом диверсифікації діяльності підприємств, які виробляють та використовують пелети для власних потреб, може стати виробництво теплової енергії, яке спрямоване не тільки на забезпечення власних технологічних потреб, але й на надання таких послуг іншим. Таким чином, за допомогою диверсифікації своєї діяльності підприємства олійно-жирової галузі спроможні не тільки покращити свої техніко-економічні показники, але й також активізувати та стимулювати подальший розвиток підприємств інших суміжних та пов'язаних з нею галузей вітчизняної економіки, пришвидшуючи їхню модернізацію та більш гармонійну інтеграцію у світовий економічний простір.

Ключові слова: олійно-жировий сектор, нестача сировини, сезонність, диверсифікація.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-9-164-169>

Бібл.: 10.

Орленко Ольга Михайлівна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет (вул. Преображенська, 8, Одеса, 65082, Україна)

E-mail: orlenko20022015@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8814-4476>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2351695/olga-orlenko/>

UDC 631.14:338.33

JEL: Q18

Orlenko O. M. The Perspective Directions of Diversification Activity of the Oil and Fat Sector Enterprises

The article proves the decisive role of the oil and fat sector for the national economy. The current state of activity of processing enterprises of oil and fat industry allows to state that extensive directions of growth and development are almost exhausted for them, since there is already a tendency to exceed existing production capacities every year compared to available volumes of raw materials for processing. This is a consequence of an increase in the volume of oilseeds exports while at the same time insufficient capacity of production capacities of processing oilseeds enterprises. One of the measures that can partially solve this problem is the use by enterprises of the domestic oil and fat sector of such direction of development as diversification of production. Although it is advisable to note the presence of certain differences in the use of diversification between Ukrainian and foreign enterprises. The use of kinship diversification at oil and fat enterprises is associated with the transition from mono structural forms of technological lines of plants to the universal ones capable of working with various types of raw materials. One of the promising areas of diversification for domestic enterprises of the oil and fat complex is the market of oilseeds processing products, where only several companies currently operate. Also, the priority direction of diversification of the activities of oil processing enterprises can be the production of such a refining product as phosphate concentrate. Significant potential and reserve for the development and expansion of oilseed processing enterprises lies in the intensification of biofuel production, in particular the production of pellets. Also, an additional direction of diversification of activities of enterprises that produce and use pellets for their own needs can be the production of thermal energy, which is aimed not only at providing their own technological needs, but also at providing such services to others. Thus, by diversifying its activities, oil and fat enterprises are able not only to improve their technical and economic performance, but also to intensify and stimulate the further development of enterprises of other related and connected sectors of the national economy, accelerating their modernization and more harmonious integration into the global economic space.

Keywords: oil and fat sector, lack of raw materials, seasonality, diversification.

Bibl.: 10.

Orlenko Olga M. – PhD (Economics), Senior Lecturer of the Department of Economics of Enterprise and Business Organization, Odesa National Economic University (8 Preobrazhenska Str., Odesa, 65082, Ukraine)

E-mail: orlenko20022015@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8814-4476>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2351695/olga-orlenko/>

Створення довгострокових конкурентних переваг вітчизняних підприємств на міжнародному та внутрішньому ринках виступає запорукою забезпечення сталого розвитку національної економіки. Вітчизняні олійно-жирові підприємства одні з небагатьох, які навіть в умовах спаду та кризи зуміли не лише вистояти, але й навіть стрімко розвиватися. З кожним роком вони намагаються якомога повніше й ефективніше задовольняти не лише власні інтереси, але й потреби споживачів, держави та інвесторів. Тому пошук шляхів збереження та посилення їх конкурентоспроможності виступає важливою складовою економічної політики на будь-якому рівні економіки.

Питанням дослідження проблем олійно-жирового сектора національної економіки присвячували свої праці такі науковці, як Сарафонов І. С., Довгаль О. В., Бойко О. С., Митченко О. О., Чехова І. В., Чехов С. А., Манойленко О. В., Жадан Т. А.

Незважаючи на прискіпливу увагу багатьох науковців і практиків до проблем підприємств олійно-жирового сектора, подальших досліджень потребує пошук шляхів забезпечення підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання даного сектора.

Мета дослідження полягає в дослідженні сучасного стану олійно-жирових підприємств у країні та пошуку можливих напрямків посилення їх конкурентних позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках у сучасних нестабільних економічних умовах.

Олійно-жирова галузь є провідним сектором агропромислового комплексу, який згідно з Переліком пріоритетних галузей економіки, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2013 р. № 843-р значиться номером 1 у цьому списку [1]. Аналіз діяльності підприємств олійно-жирової промисловості за останні роки дозволяє констатувати, що для них екстенсивні напрями зростання та розвитку майже вичерпані, оскільки вже існує та з кожним роком посилюється обмеженість у сировинних ресурсах. Потужності з переробки насіння олійних культур в Україні на початок 2021 р. досягли 23 млн т/рік. Вирощений в Україні урожай насіння олійних може перероблятися на вітчизняних потужностях. Потужності з переробки насіння соняшнику оцінюються у 18 млн т/рік, на даний час вони завантажені на 60% [2].

Перевищення наявних виробничих потужностей переробних олійно-жирових підприємств загострюється проблемою сезонності поставок сировини, що впливає на завантаженість обладнання протягом року у випадку відсутності запасів олійної сировини на складах або можливості придбати її на ринку за конкурентними цінами. Ця проблема частково вирішується шляхом залучення значної суми обігових коштів для своєчасної закупівлі сировини в період збору врожаю олійних культур. В іншому випадку завантаження виробничих потужностей протягом року може поступово зменшуватися, тим самим збільшуючи величину постійних витрат і підви-

щуючи собівартість виробленої продукції. Водночас придбана олійна сировина вимагає належних умов зберігання, що також впливає на рівень собівартості готової продукції.

Необхідно зауважити, що змінився і сам напрямок завантаження виробничих потужностей. Якщо раніше більшість підприємств (олійно-екстракційні заводи, олійно-жирові комбінати) переробляли в основному сировину на давальницьких умовах (70% – давальницької сировини, 30% – власної), то останнім часом склалася інша тенденція: 30% продукції виробляється з давальницької сировини, а 70% – з власної [3]. Така ситуація призводить не лише до жорсткої конкуренції за сировину, але й до середньомісячного зростання цін на насіння олійних культур.

Проблема обмеженості сировини та сезонності виробництва поглиблюється посиленням конкуренції на ринку готової продукції, що призводить до необхідності застосування підприємствами вітчизняного олійно-жирового сектора такого напрямку розвитку, як диверсифікація виробництва. Переорієнтація підприємств на інші види виробництва, які не мають сезонної залежності або цикл їх сезонності відмінний від існуючого, надає таким підприємствам можливість підвищити завантаження власних переробних потужностей і підвищити продуктивність праці свого персоналу. Диверсифікація також дозволяє підприємству додатково використати свої власні сильні сторони, такі як: знання та досвід функціонування на ринку, зокрема у сфері виробництва та реалізації продукції, матеріально-технічного забезпечення, маркетингових досліджень і просування товару на ринок, здійснення науково-технічних розробок і їх комерціалізація та ін. [3].

Важливо зауважити, що існують певні відмінності у використанні диверсифікації між українськими та закордонними підприємствами. Першопричиною використання диверсифікації виробництва на вітчизняних підприємствах у більшості випадків є дефіцит фінансових і матеріальних ресурсів, що виникає на етапі спаду виробництва. Натомість за кордоном підприємства, як правило, починають застосовувати диверсифікацію виробництва на етапі досягнення максимальної ефективності своєї діяльності, коли у підприємства достатньо ресурсів, коштів і можливостей використати їх ще більш ефективно.

Використання диверсифікації потребує вибору напрямків, які можуть мати схожу або протилежну спрямованість. Перший напрямок, а саме, споріднена диверсифікація, характеризується послідовним проведенням диверсифікації на базі основного виду діяльності, тобто тієї спеціалізації галузі, яку спочатку було покладено в основу створення підприємства. Для другого напрямку – неспорідненої диверсифікації – властивим є розвиток діяльності, не пов'язаної з головним виробництвом.

Застосування спорідненої диверсифікації на олійно-жирових підприємствах пов'язане з переходом від моноструктурних форм технологічних ліній заводів до універсальних, здатних працювати з різними видами сировини. Наприклад, внаслідок вдалого застосування диверсифікації ПрАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» спромігся збільшити рівень продуктивності праці у 2019 р. до 3968 тис. грн/особу, або майже у 18 разів порівняно з 2011 р., оскільки асортимент продукції даного підприємства наразі складає понад 70 найменувань, зокрема:

- ✦ олії рослинні фасовані та розливні (соняшникова, ріпакова, соєва);
- ✦ жири кондитерські та кулінарні;
- ✦ саломаси рафіновані дезодоровані;
- ✦ саломаси нерафіновані;
- ✦ м'які маргарини;
- ✦ лушпиння гранульоване;
- ✦ шроти тостовані;
- ✦ кисень технічний.

Також дане підприємство надає ряд послуг, серед яких:

- ✦ заготівля та переробка насіння олійних культур та олійної сировини;
- ✦ виконання робіт промислового та непромислового характеру;
- ✦ перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом комбінату;
- ✦ здійснення торгівлі, комерційної діяльності, маркетингу, посередницької, зовнішньоекономічної та іншої діяльності в межах, передбачених чинним законодавством;
- ✦ виробництво та реалізація кисню, доставка кисню споживачам, технічне посвідчення кисневих балонів;
- ✦ придбання, використання, зберігання, перевезення та знищення прекурсорів [4].

З метою використання енергозберігаючих технологій на комбінаті також діє власна котельня для спалювання лушпиння соняшнику, яке утворюється на оліїоекстракційних заводах при переробці насіння соняшнику. Отримана пара використовується в технологічних процесах на виробництвах комбінату та для опалення. Використовуються безвідходні технології виробництва, переважна кількість відходів реалізується як готовий продукт. Постійно проводяться заходи з впровадження екологічно чистих технологій з метою дотримання екологічного законодавства. На дільниці очищення стічних вод впроваджено додаткову схему очищення стічних вод з використанням коагулянтів і флокулянтів. Власна сировина та наявність у виробничому циклі всіх стадій переробки олійних культур роблять конкурентоздатними ціну та якість продукції даного підприємства.

ПрАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» входить до складу промислової групи «Vioil» та є од-

ним із найбільших українських виробників олійно-жирової продукції з широким асортиментом продукції. До складу даної промислової групи входить також ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат», який є універсальним комбінатом, що переробляє три види олійних культур (соняшник, ріпак і сою) та здійснює глибоку переробку власної олії. Наявність у складі двох оліїоекстракційних заводів дає можливість одночасно переробляти два види олійних культур.

Розвиток диверсифікації виробництва спостерігається ще на одному підприємстві-лідері – ПрАТ «Пологівський оліїоекстракційний завод». Основними видами продукції, які виробляє дане підприємство, є:

- ✦ олія соняшникова фасована рафінована дезодорована виморожена;
- ✦ олія соняшникова фасована нерафінована виморожена;
- ✦ олія соняшникова рафінована дезодорована виморожена;
- ✦ олія соняшникова нерафінована виморожена;
- ✦ шрот соняшниковий;
- ✦ фосфатидний концентрат соняшниковий;
- ✦ олія соєва нерафінована невиморожена;
- ✦ шрот соєвий;
- ✦ фосфатидний концентрат соєвий;
- ✦ олія ріпакова нерафінована невиморожена;
- ✦ шрот ріпаковий;
- ✦ фосфатидний концентрат ріпаковий.

Перспективним для вітчизняних підприємств олійно-жирового комплексу є ринок продукції переробки олійного льону, на якому діють лише одиничні компанії, основними з яких є ТОВ «Факторія» та ПрАТ «Ніжинський жировий комбінат», які переробляють до 95% олійного льону. Основними продуктами переробки льону на ринку є: лляні олія та шрот. Основне застосування лляної олії має технічне призначення. Так, ПрАТ «Ніжинський жировий комбінат» виробляє натуральну та синтетичну лляну оліфу марки «Оксоль», яку постачає в Німеччину, Росію, Латвію, Ірак і на внутрішній ринок України, а також лак на основі лляної олії, який застосовується при виробництві високоякісних фарб. Частина лляної олії поставляється до КНР згідно з прямим договором між підприємством та одним з найбільших китайських хімічних концернів.

Лляний шрот має високі поживні характеристики, містить 31–39% протеїну і є цінним концентрованим кормом і додатковим джерелом білка. Але використання його в Україні вкрай обмежене, і відносно активно лляний шрот використовується лише в приватному секторі в районах його виробництва [5]. Однак певні позитивні зрушення вже почали відбуватися в даному напрямку. Так, у 2016 р. на ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» вперше було запущено переробку насіння льону, що в майбут-

ньому дозволить суттєво підвищити рівень продуктивності праці персоналу даних підприємств, у т. ч. за рахунок диверсифікації.

Одним із пріоритетних напрямів диверсифікації діяльності олійно-переробних підприємств може стати виробництво такого продукту рафінації, як фосфатидний концентрат. Це складна та цінна група полярних ліпідів, яка використовується в харчовій промисловості для виробництва лецитину, а в сільському господарстві є високоенергетичним компонентом і джерелом ненасичених жирних кислот у комбікормах.

Незважаючи на те, що вітчизняні підприємства в 1990-х рр. виробляли фосфатидний концентрат, на початку 2000-х рр. він став неконкурентоздатним через активне завезення якісних імпортних лецитинів. У результаті виробництво фосфатидного концентрату у 2004 р. складало лише 2,5 тис. т. У 2018 р., згідно з оцінками УкрАгроКонсалт, виробництво фосфатидних концентратів досягло рекордної кількості близько 18,5 тис. т [6]. До 2014 р. в Україні виробляли й експортували тільки соняшниковий концентрат, зараз українські компанії пропонують на світовий ринок також соєвий і навіть ріпаковий фосфатидний концентрат. У результаті в структурі виробництва й експорту відбулися істотні зміни. Раніше частка соняшникового фосфатидного концентрату становила 98–99%, однак у 2017 р. його частка скоротилася до 91% [6].

Наразі, згідно з оцінкою І. С. Сарафоновой, в Україні виробляється близько 10% від потреби у фосфатидному концентраті, тому існують значні можливості в диверсифікації виробництва олійно-жирових підприємств [7]. Окрім цього, з появою GMO сої ситуація на цьому ринку також змінилася, тому що з'явився попит на NON GMO IP лецитини. Обсяги виробництва NON GMO соєвого фосфатидного концентрату у світі неухильно падають, тому в українського аналога – соняшникового фосфатидного концентрату – є всі шанси замінити його. Оскільки на світовому ринку високими темпами зростає попит на цей цінний товар, то, відповідно, зростає і ціна на його. Більше того, світовий ринок готовий поглинути весь соняшниковий фосфатидний концентрат, вироблений на українських олійноекстракційних заводах. Такі світові гіганти, як Nestlé, Ferrero Rocher, Unilever уже включили соняшниковий фосфатидний концентрат у рецептуру своїх продуктів замість соєвого лецитину. Основним поясненням цього є те, що соняшниковий лецитин не є GMO-продуктом.

Таким чином, вітчизняні олійно-жирові підприємства стали домінуючими постачальниками на світовий ринок NON GMO рідких і сухих лецитинів із соняшнику, оскільки на ринку склалися оптимальні умови за рахунок стрімкого зростання цін на них. Якщо раніше основними споживачами цієї продукції були європейські країни, то в даний час обсяги про-

дажів динамічно зростають і в країнах Азії. Тому з огляду на наявність сировинної бази, наявних переробних потужностей, а також жвавого попиту на дану продукцію, виникає можливість повніше переробляти наявну сировину та підвищувати, таким чином, рівень продуктивності праці персоналу вітчизняних олійно-переробних підприємств.

Значний потенціал і резерв для розвитку та розширення сфер діяльності олійнопереробних підприємств криється в активізації виробництва біопалива. На виробництві твердих видів біопалива спеціалізуються близько 200 вітчизняних підприємств, і цей ринок щорічно збільшується на 15–20%. Існує значний потенціал щодо його зростання, адже майже 1,5 млн т лушпиння соняшнику залишаються невикористаними [8].

Виробництво пелет є одним із можливих варіантів використання цієї біомаси. Пелети мають можливість конкурувати з дешевшими традиційними джерелами енергії, що використовуються для опалення, однак внутрішній український ринок пелет усе ще розвинений слабо, і більшість виробників здійснюють експорт своєї продукції на європейський ринок. Як відмічають О. О. Митченко, І. В. Чехова, С. А. Чехов, до 85% українських пелет експортується, що становить близько 2,5% європейського ринку пелет [9].

Частина відходів переробки льону також може бути використано в альтернативній енергетиці. Наприклад, ПрАТ «Ніжинський жировий комбінат» частину своєї лляної продукції використовує для самозабезпечення енергією, а іншу переробляє на паливні пелети, які підприємство експортує в країни Європейського Союзу [4].

Одним із додаткових напрямів диверсифікації діяльності даної групи підприємств може стати виробництво теплової енергії, яке спрямоване не тільки на забезпечення власних технологічних потреб, але й на надання таких послуг іншим. Завдяки переобладнанню котелень для спалювання лушпиння соняшнику на підприємствах даної галузі зменшилася залежність від зовнішніх джерел теплової енергії, що дає змогу заощаджувати щорічно майже 350 млн м³ газу [10]. За рахунок спалювання лушпиння передбачається поступовий перехід на режим повного самозабезпечення олійних переробних підприємств паром і електроенергією. Такі котли вже використовують ПАТ «Кіровоградолія», ПрАТ з П «Дніпропетровський олійноекстракційний завод», ПрАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат», ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат».

Унаслідок спалювання лушпиння соняшника при повному його згорянні залишається соняшникована зола. Цей продукт містить великий набір поживних речовин: фосфор – 6,8%, калій – 24%, кальцій – 18%, магній – 12% і мікроелементи, тому вважається чудовим комплексним калійно-фосфорним і лужним добривом, оскільки не містить жодних хлорних сполук,

що дозволяє йому успішно конкурувати з хімічними мінеральними добривами. Тривалість ефекту від використання соняшникової золи – від 2 до 4 років, залежно від ґрунту [10].

Незважаючи на те, що останніми роками на українському ринку спостерігається тенденція до зростання виробництва рослинних олій, а також збільшення частки рафінованої олії, необхідно відмітити, що технологічні процеси олійних підприємств організовані найчастіше таким чином, що із сировини витягується лише основний компонент, тому для підприємств олійно-жирової галузі залишаються значні резерви підвищення рівня комплексного використання сировини та вторинних матеріальних ресурсів. Переробку насіння олійних культур можна зробити майже безвідходним виробництвом. Наприклад, отриманий у процесі водної гідратації олії (один із видів рафінування) фосфатидний концентрат має високу біологічну цінність і використовується в хлібопекарській промисловості. Соапсток, який є вихідним продуктом процесу лужної нейтралізації кислот в олії, використовується для виробництва мила. Олія, отримана в процесі екстрагування – витягування олії з макухового крупця або пелюсток за допомогою розчинника, використовується для виробництва оліфи. Як вид альтернативного палива у світі широко використовується гранульоване лушпиння соняшнику. Шрот, як цінна біологічна добавка, є одним із компонентів для виробництва комбінованих кормів для відгодівлі тварин.

ВИСНОВКИ

Маючи величезний потенціал, підприємства олійно-жирової галузі також активізують і стимулюють подальший розвиток підприємств інших суміжних і пов'язаних з нею галузей вітчизняної економіки, пришвидшуючи їхню модернізацію та більш гармонійну інтеграцію у світовий економічний простір. Це дозволяє отримувати мультиплікативний ефект у таких галузях, як хімічна промисловість (добрива, захисні матеріали, тара); енергетичний сектор (біопаливний напрямок); сільськогосподарське машинобудування. Окрім цього, розвиток даних підприємств сприяє вдосконаленню всіх видів інфраструктури, активізує роботу науково-дослідних установ та ін. Тому збереження та розвиток даних підприємств сприятиме активізації розвитку суміжних галузей. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки» від 14.08 2013 р. № 843-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/843-2013-p#Text>
2. Офіційний сайт асоціації «Укроліяпром». URL: <https://ukroilprom.org.ua/>
3. Орленко О. М., Танасюк І. М. Зменшення впливу сезонності виробництва на продуктивність праці за допомогою стратегії диверсифікації // Сучасні тен-

- денції міжнародних економічних відносин. *Економічна інтеграція України у світове господарство* / за ред. І. М. Посохова та ін. Харків : НТУ «ХПІ», 2016. С. 299–312.
4. Система розкриття інформації на фондовому ринку України. URL: <http://smida.gov.ua>
 5. Мустафаев С. К., Реутская И. В. Инновационные технологии послеуборочной обработки масличных семян. *Масла и жиры*. 2013. № 9–10. С. 6–7. URL: <http://www.oilbranch.com/publ/view/430.html>
 6. Гаркавенко Ю. На рынке лецитинов/фосфатидных концентратов новые лидеры. URL: <https://dev.agro-online.com/72962/details/>
 7. Сарафонова І. С. Структурно-динамічні характеристики розвитку ринку продукції переробки олійних культур в сучасних економічних умовах. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2014. Вип. 85. Ч. 2. С. 265–274. URL: https://journal.udau.edu.ua/assets/files/85/eko/ukr/42_000000000.pdf
 8. Аграриям расскажут о технологии глубокой переработки масличных культур / AgroPortal. 04.08.2016. URL: <http://agroportal.ua/news/rastenievodstvo/agrariyam-rasskazhut-o-tekhnologii-glubokoi-pererabotki-maslichnykh-kultur/>
 9. Митченко О. О., Чехова І. В., Чехов С. А. Основні напрями використання олійних культур у біоенергетичній галузі. *Продуктивність агропромислового виробництва. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 26. С. 88–97.
 10. Манойленко О. В., Жадан Т. А. Специфічні особливості олійно-жирової галузі як об'єктивна необхідність її державної підтримки. *Інноваційна економіка*. 2013. № 1. С. 12–15. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/23312/3/2013_Manoilenko_Spetsyfichni_osoblyvosti.pdf

REFERENCES

- “Agrariyam rasskazhut o tekhnologii glubokoy pererabotki maslichnykh kultur” [Farmers Will Be Told about the Technology of Deep Processing of Oilseeds]. *AgroPortal*. August 04, 2016. <http://agroportal.ua/news/rastenievodstvo/agrariyam-rasskazhut-o-tekhnologii-glubokoi-pererabotki-maslichnykh-kultur/>
- Garkavenko, Yu. “Na rynke letsitinov/fosfatidnykh koncentratov novyye lidery” [New Leaders in the Lecithin / Phosphatide Concentrate Market]. <https://dev.agro-online.com/72962/details/>
- [Legal Act of Ukraine] (2013). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/843-2013-p#Text>
- Manoilenko, O. V., and Zhadan, T. A. “Spetsyfichni osoblyvosti oliino-zhyrovoyi haluzi yak obiektyvna neobkhdnist yii derzhavnoi pidtrymky” [Specific Features of the Oil and Fat Industry as an Objective Necessity of Its State Support]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 1 (2013): 12–15. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/23312/3/2013_Manoilenko_Spetsyfichni_osoblyvosti.pdf
- Mustafayev, S. K., and Reutskaya, I. V. “Innovatsionnyye tekhnologii posleuborochnoy obrabotki maslichnykh semyan” [Innovative Technologies for Post-harvest

Processing of Oilseeds]. *Masla i zhiry*, no. 9-10 (2013): 6-7. <http://www.oilbranch.com/publ/view/430.html>

Mytchenok, O. O., Chekhova, I. V., and Chekhov, S. A. "Osnovni napriamy vykorystannia oliinykh kultur u bioenerhetychnii haluzi" [Main Oils Utilization Trends in Bioenergy Industry]. *Produktyvnist ahropromyslovoho vyrobnytstva. Seriya «Ekonomichni nauky»*, no. 26 (2014): 88-97.

Ofitsiyni sait asotsiatsii «Ukroliiaprom». <https://ukroil-prom.org.ua/>

Orlenko, O. M., and Tanasiuk, I. M. "Zmshennia vplyvu sezonnosti vyrobnytstva na produktyvnist pratsi za dopomohoiu stratehii dyversyfikatsii" [Reducing the Impact of Seasonality of Production on Labor Productivity through a Diversification Strategy]. In: *Suchasni*

tendentsii mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn. Ekonomichna intehratsiia Ukrainy u svitove hospodarstvo, 299-312. Kharkiv: NTU «KhPI», 2016.

"Systema rozkryttia informatsii na fondovomu rynku Ukrainy" [Information Disclosure System on the Stock Market of Ukraine]. <http://smida.gov.ua>

Sarafonova, I. S. "Strukturno-dynamichni kharakterystyky rozvytku rynku produktsii pererobky oliinykh kultur v suchasnykh ekonomichnykh umovakh" [Structural and Dynamic Parameters of Oilseeds Product Processing Market in the Current Economic Conditions]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva*, iss. 85, part 2 (2014): 265-274. https://journal.udau.edu.ua/assets/files/85/eko/ukr/42_000000000.pdf